

«Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΑΓΑΠΑ ΜΕΝ, ΔΕΝ ΣΥΜΒΙΒΑΖΕΤΑΙ ΔΕ»

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Πολύς ο λόγος τα τελευταία χρόνια σχετικά με το ποιος ψάλλει ή δεν ψάλλει παραδοσιακά, ποιος κατέστρεψε την Εκκλησιαστική μας Μουσική, ποιος διασώζει τη γνήσια ψαλτική παράδοση και άλλα παρόμοια. Το θλιβερό μέσα σ' όλ' αυτά δεν είναι η ύπαρξη διαφωνίας. Διαφωνίες πάντοτε υπήρχαν. Το θλιβερό είναι ότι η διαφωνία δεν εκφράζεται με πνεύμα Χριστού. Και πνεύμα Χριστού σημαίνει διάλογος. Και διάλογος ίσον αλληλοσεβασμός, ευγένεια και προπάντων επιχειρήματα. Συνήθως όμως, ό,τι διατυπώνεται από ψαλτικά χείλη, σπάνια διακρίνεται για τα χαρακτηριστικά που αναφέραμε παραπάνω. Αυτό φυσικά δεν αποτελεί παράδειγμα για μας τους νέους ψάλτες, που περιμένουμε απ' τους παλαιότερους σύνεση και ωριμότητα.

Παρακολουθώντας λοιπόν από κοντά το ελληνικό ψαλτικό «γίγνεσθαι» και αντιλαμβανόμενοι την αγωνία πολλών συναδέλφων, σχετικά με το παρελθόν, παρόν και μέλλον της Ψαλτικής, θα θέλαμε κι εμείς με τη σειρά μας, χωρίς φανατισμό και μισαλλοδοξία να καταθέσουμε στην αγάπη σας τις σκέψεις μας, προσπαθώντας έτσι να αμβλύνουμε κάποιες απ' τις αντιθέσεις του σημερινού ψαλτικού κόσμου.

Όλοι ξέρουμε ότι η Μουσική μας διακρίνεται σε Θεωρία και Πράξη. Η πρώτη στηρίζει τη δεύτερη, και η δεύτερη αποτελεί τρόπον τινά την «ενσάρκωση» της πρώτης. Υπάρχει λοιπόν μία αλληλουχία μεταξύ τους, διόλου αμελητέα. Ωστόσο υπάρχει και η ειδοποιός διαφορά. Η Θεωρία, απ' τη μια, «περιγράφει» τα διαστήματα, τις μαθηματικές σχέσεις των φθόγγων μεταξύ τους, τις έλξεις, τους ρυθμούς, τις χρονικές αγωγές, καταγράφει τις αναλύσεις των σημαδιών κ.ά. Η Πράξη, απ' την άλλη, διαλαμβάνει όλα τα παραπάνω, τα «ντύνει» όμως όμορφα, μ' αυτό που ονομάζουμε «ύφος». Το ύφος δημιουργείται με βάση τις ανάγκες της λατρεύουσας κοινότητας (Ενορία, Μονή, Πατριαρχείο κ.λπ.), αλλά και από κάθε ψάλτη ξεχωριστά, σύμφωνα πάντα με τις φωνητικές ιδιαιτερότητες καθενός.

Ας δούμε τώρα αναλυτικότερα τη θέση της Θεωρίας στην Ψαλμωδία (ή «ας βάλουμε το μαχαίρι στο κόκκαλο!»). Ένας απ' τους ανθρώπους που αναλώθηκαν προκειμένου η Θεωρία να πάρει τη θέση που της αρμόζει, τόσο στη διδασκαλία της μουσικής, όσο και στην ψαλμωδία, είναι ο Σίμων Καράς. Και το λέμε εμείς που ούτε μαθητές του υπήρξαμε ούτε μαθητεύσαμε σε μαθητές του. Βέβαια, πολλοί θα μας λοιδορήσουν γι' αυτές μας τις θέσεις, αλλά δεν μπορεί να γίνει και διαφορετικά. Όπως είπαμε στην αρχή, «η αλήθεια αγαπά μεν, δε συμβιβάζεται δε».

Συνεχίζοντας θα θέλαμε μέσα σε λίγες γραμμές να περιγράψουμε το έργο του διδασκάλου. Ο Σίμων Καράς, λοιπόν, γύρισε αρχικά τον ελληνικό χώρο, σπιθαμή προς σπιθαμή, και κατέγραψε την προφορική παράδοση (ψαλμωδίες και τραγούδια). Παράλληλα μελέτησε όλα τα Θεωρητικά, αρχαία και νεώτερα (παρατίθενται ως «Πηγαί» στον πρόλογο του Θεωρητικού του, για όποιον ενδιαφέρεται να εντυπώσει). Έπειτα από τη μελέτη όλου αυτού του υλικού, αφού το συστηματοποίησε, εξέδωσε τους τόμους που επιγράφονται ως «Μέθοδος της Ελληνικής Μουσικής». Όσα γράφονται μέσα στο Θεωρητικό αυτό, είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία, επιστημονικά τεκμηριωμένα, και από την πράξη της ψαλμωδίας κατοχυρωμένα. Ακόμη, ζητήματα, όπως οι αναλύσεις των σημαδιών που

καταγράφονται στο Θεωρητικό, επιβεβαιώνονται και από τις τρεις παραδόσεις (προφορική, χειρόγραφη, έντυπη): αρκεί ν' ακούσουμε προσεκτικά παλαιούς πατριαρχικούς και αγιορείτες ψάλτες, να συγκρίνουμε «εξηγήσεις» των ίδιων μαθημάτων απ' τους Γρηγόριο Πρωτοψάλτη και Χουρμούζιο Χαρτοφύλακα, ή ν' ανοίξουμε βιβλία των Αθανασίου Καραμάνη και Λυκούργου Πετρίδη (αναφέρουμε ενδεικτικά δύο ονόματα, χωρίς να περιφρονούμε το έργο άλλων δασκάλων). Επίσης, η καταγραφή των μελωδικών έλξεων δεν είναι αυθαίρετη αλλά βασίζεται κι αυτή στις Πηγές. Με λίγη καλή διάθεση μπορεί ο κάθε μελετητής να το διαπιστώσει.

Φυσικά, δεν αποκλείονται τα λάθη ή οι παραλείψεις. Κάθε ανθρώπινο έργο διατρέχει τον κίνδυνο της ατέλειας. Αυτονόητο όμως είναι ότι οι ατέλειες ή ακόμα και τα λάθη επισημαίνονται με ουσιαστικά κι επιστημονικά επιχειρήματα και κυρίως δίχως εμπάθεια. Οι λειοδρίες και οι συκοφαντίες δεν έχουν καμιά θέση στις ανθρώπινες σχέσεις, πόσο μάλλον στον ορθόδοξο ψαλτικό χώρο.

Διακρίνονται βέβαια μέσα στο Θεωρητικό και προσωπικές απόψεις και προτάσεις του Σίμωνος Καρά, για μια καλύτερη διευθέτηση ορισμένων ζητημάτων. Οι πιο δύσπιστοι ας τις απορρίψουν· ας κρατήσουν το υπόλοιπο 95% του Θεωρητικού του, που δεν αποτελεί παρά παράθεση κι επεξήγηση των Πηγών.

Αυτά όσον αφορά στη θέση της Θεωρίας στην Ψαλμωδία. Ας πούμε τώρα κάποια πράγματα για το πρακτικό μέρος της Ψαλτικής. Είπαμε παραπάνω ότι η Πράξη βασίζεται στη Θεωρία. Ωστόσο, η Πράξη δεν είναι η Θεωρία. Δηλαδή, δεν μπορούμε λόγω χάρη να εκτελούμε τις έλξεις μετροφωνικά, σα να παίζουμε πιάνο, αλλά με διάκριση και τέχνη. Όποιος αφουγκράζεται την προφορική παράδοση καταλαβαίνει τι εννοούμε όταν λέμε «με διάκριση και τέχνη». Ανάλογα ρυθμίζεται και το θέμα των αναλύσεων (ποιες και πόσες), και γενικά το θέμα του ύφους. Το συμπέρασμα που βγαίνει από τα παραπάνω είναι ότι η Θεωρία δεν επεμβαίνει στο ύφος (είτε αυτό είναι «πατριαρχικό», είτε αγιορείτικο, είτε ο,τιδήποτε άλλο).

Συνεπώς δεν αφορά στους ψάλλοντας το πώς έψαλλε ο Σίμων Καράς. Το ύφος του Σ. Καρά ή των μαθητών του δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απόλυτο πρότυπο παραδοσιακού ύφους, αλλά ούτε και ως διαστρέβλωση της παραδοσιακής υμνωδίας. Είναι ξεκάθαρα η προσωπική τους αντίληψη περί του ψάλλειν. Αποδέχομαι, λοιπόν, μελετώ κι αξιοποιώ το θεωρητικό έργο του Σ. Καρά, δε σημαίνει ότι ψάλλω σαν αυτόν. Κι ας καταλάβουμε τέλος πάντων ότι ζητήματα του τύπου: πόσες και ποιες αναλύσεις θα κάνουμε, αν θα χρησιμοποιούμε ή όχι άφωνα αρχαία ποιοτικά σημάδια, αν θ' αναγράφουμε ή όχι τις έλξεις στο μουσικό κείμενο, αν θα ψάλλουμε αρχαία μαθήματα ή από βιβλία νεώτερων δασκάλων, όλ' αυτά, το έργο του Σ. Καρά, ούτε τα επιβάλλει ισοπεδωτικά, ούτε και ο ίδιος θα ήθελε ψάλτες χωρίς μουσική πρωτοβουλία. Η εκκλησιαστική μας Μουσική είναι απ' τη φύση της τέχνη που σέβεται το Πρόσωπο.

Παρ' όλ' αυτά χρειάζεται να γίνει σαφές ότι η Θεωρία ως συστηματική διδασκαλία της μουσικής είναι ασυμβίβαστη και αδιαπραγμάτευτη. Κι ας λένε μερικοί πως η Θεωρία περιορίζει τη μουσική έκφραση. Η Θεωρία περιορίζει μόνο τις αυθαιρεσίες και τίποτ' άλλο.

Ανακεφαλαιώνοντας τονίζουμε ότι το Θεωρητικό του δασκάλου Σίμωνος Καρά αποτελεί ξεκάθαρο, σαφή, κι ασφαλή οδηγό για τους εντρυφώντες στην Εθνική μας

Μουσική. Οι αμφιβάλλοντες ας εγκύψουν στις Πηγές. Κι αν βρουν ελλείψεις ή λάθη, να είναι σίγουροι πως εμείς πρώτοι θα υιοθετήσουμε το ορθό συμμορφούμενοι έτσι με «την αλήθεια που αγαπά μεν, δεν συμβιβάζεται δε».

Καλή κι ευλογημένη χρονιά

Θάνος Νεκτάριος Λαμπαδάριος Ι. Ν. Αναλήψεως Θεσσαλονίκης